

*Александар Л. Југовић**

*Факултет за специјалну едукацију и
рехабилитацију Универзитета у Београду*

ЧОВЕК И СИСТЕМ: НЕКИ АСПЕКТИ ЗНАЧАЈА СТРУКТУРАЛНОГ ФУНКЦИОНАЛИЗМА ЗА ИСТРАЖИВАЊА У СОЦИЈАЛНОЈ ПОЛИТИЦИ И СОЦИЈАЛНОМ РАДУ**

Сажетак

Чланак се бави неким теоријско-методолошким доприносима структуралног функционализма за социјална истраживања у пољу социјалне политике и социјалног рада. У раду се указује на изворе и основе Парсонсове и Мертонове теорије друштва и човека, у чијим су фокусима питања конституције и интеграције савременог друштва. Методолошки доприноси Парсонса социјалним истраживањима јесу развијање систематизованог аналитичког модела друштва и дефиниције које могу представљати појмовно-хипотетички оквир овим истраживањима. Доприноси Мертона су идеје теорије средњег обима, разликовања манифестних од латентних друштвених функција, парадигма за функционалну анализу друштвених појава и теорија социјалних проблема и аномије. Критике значаја Парсонсовог и Мертоновог структуралног функционализма у социјалним истраживањима јесу епистемолошке, антрополошке, теоријске и идеолошке природе.

* ванредни професор, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду

** Чланак представља резултат рада на пројектима “Криминал у Србији: феноменологија, ризици и могућности социјалне интервенције” - број 47011 и “Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије” - број 47008, чије реализације финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије.

Кључне речи: Парсонс, Мертон, структурални функционализам, социјална истраживања, социјална политика и социјални рад.

Структурални функционализам се као макро-теоријска поставка друштва може посматрати као општа друштвена теорија (или бар као покушај конституисања такве теорије), као метод истраживања друштвених појава и процеса и као својеврсна идеологија¹⁾. У идеолошком смислу, структурални функционализам је окупиран проблемима конституције и интеграције савременог друштва²⁾. Због своје прагматичности овај приступ је снажно присутан у институционалној пракси више професионалних делатности које се баве проучавањем људског понашања (социјални радници, дефектолози, психолози, педагози), и у бројним социјалним истраживањима као теоријско-хипотетички водич³⁾.

Циљ овог рада је научна систематизација и критичка оцена неких теоријско-методолошких доприноса структуралног функционализма за социјална истраживања у области социјалне политике и социјалног рада, пре свега кроз идеје Талкота Парсонса и Роберта Мертона. Рад има циљ и да укаже на одређене идеје које су од значаја као контекст и истраживачки водич у тумачењу социјалних аспеката односа човек-друштво. У аргументацијама узимају се у обзир и логичко-методолошки релевантне оцена више аутора који су се бавили тумачењима структуралног функционализма.

Под социјалним истраживањима у овом раду се подразумевају она истраживања која се одвијају у подручју социјалне политике и социјалног рада. У средишту ових истраживања су човек, његови различити аспекти и релације у контексту односа човека са другим људима, групама, заједницама и глобалним друштвом⁴⁾.

1) Милосављевић Славомир и Радосављевић Иван, *Основи методологије политичких наука*, Службени гласник, Београд, 2003.

2) Југовић Александар, »Социјална патологија – од гране социјалне медицине до науке о друштвеним девијацијама«, *Специјална едукација и рехабилитација*, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду број 1-2/2009б, стр. 25-49..

3) Југовић, исто.

4) Милосављевић Милосав, »Изазови социјалних истраживања«, у зборнику: *Истраживања у специјалној педагогији* (приредио: Добривоје Радовановић), Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду, Београд, 2009, стр. 365-383.

ИЗВОРИ И ОСНОВЕ СТРУКТУРАЛНО-ФУНКЦИОНАЛИСТИЧКЕ ТЕОРИЈЕ ДРУШТВА И ЧОВЕКА

Платонов идеал хармоничне државе, као и Аристотелово упоређивање државе са организмом јесу корени функционализма у социјалној мисли. Ипак, Хобс је први мислилац који је поставио проблем друштвеног поретка и услова његовог одржавања у средиште интересовања. Парсонс, каже да Хобс, узимајући проблем друштвеног поретка као кључно питање, »истражује основе друштвеног живота«⁵⁾.

Енглеки социјални антрополози Малиновски и Браун смаatraју се непосредним претечама структуралног функционализма јер су пошли од поставке да се свако друштво, и примитивно и модерно, мора третирати као затворен и самодовољан систем чији делови треба складно да функционишу. У теоријско-методолошком погледу зачетници функционализма су Спенсер и, нарочито, Диркем⁶⁾. Диркемова мисао је социологију извела из позитивистичко-историцистичког круга социјалне филозофије деветнаестог века у модерну форму социолошког функционализма двадесетог века⁷⁾. Занимајући се за конститутивне и интеграцијске претпоставке модерног друштва, у Парсонсовој и Мертоновој теорији друштво се види, упечатљиво, »диркемовски«: као колективно организовано становништво које на окупу држи јединствен систем општеприхваћених вредности и норми.

Водеће име структуралног функционализма јесте Талкот Парсонс. Он има теоријску намеру да утврди општу структуру човековог окружења тј. изгледа структуре друштва и функција/улога које се развијају у друштву између појединаца, група, институција и различитих друштвених система⁸⁾. Парсонс полази од идеје да је слободно индивидуално делање појединаца полазна теоријска категорија која служи за објашњење друштва и поретка. Деловање

5) Парсонс Талкот, »Хобс и проблем поретка«, у зборнику: *Функционализам у социологији* (приредио: Иван Кувачић), Напријед, Загреб, 1990, стр.175-180.

6) Диркем, Емил, *О подели друштвеног рада*, Просвета, Београд, 1972.; Диркем Емил, *Самоубиство*, БИГЗ, Београд, 1997.; Диркем Емил, *Правила социолошке методе*, Наклада Јасенски и Турк и Хрватско социолошко друштво, Загреб, 1999.

7) Маринковић Душан, »Деконструкција Диркема: медиализација концепта социјалне контроле и клиникализација концепта друштвене праксе«, *Социолошки преглед*, Српско социолошко друштво, вол. XXXVIII, 4/2004 стр. 583-601.

8) Munch Richard, »Parsonian Theory Today-in search of New Synthesis«, in proceedings *Social Theory Today* (editors: Anthony Giddens and Jonathan Turner), Polity Press, Stanford-California, 1987, pp. 116-155.

појединца у друштвеном животу условљено је вредносно-нормативним стандардима који су успостављени заједничким животом људи⁹⁾.

Оријентације људи у животном простору не чине само појединачне жеље него су у њих уграђена и очекивања других појединаца. Највећи број појединачних делања (акција) одвија се између двоје или више појединаца чиме се индивидуална акција претвара у социјалну акцију, која је основна категорија друштвеног живота. Структура система социјалне акције састоји се из четири делатна подсистема: културног, друштвеног, персоналног и система организма (табела 1). Сваки од четири делатна подсистема има своју функцију у односу на општи делатни систем (социјалне акције).

Табела 1. Структура система социјалне акције

Делатни подсистем	Примарне функције
Културни	Одржавање образаца
Друштвени	Интеграција
Личност	Постизање циља
Понашајући организми	Прилагођавање

Извор: Parsons, T. (1992). *Moderna društva*, Gradina, Niš, стр. 13.

Културни подсистем фокусиран је око вредности, норми, веровања, знања тј. у функцији је одржавања обрасца делатног система. Друштвени подсистем је усмерен на координацију између саставних делова општег делатног система и артукулацију друштвених односа. Подсистем личности усмерава се око проблема мотивације акције или примене културних принципа и захтева. Подсистем организма фокусира се на адаптивну функцију делатности или на услове на које се делатност појединца мора прилагодити. Односи између ових подсистема су односи међусобног прожимања, размене и функционалне зависности. Талкот Парсонс сматра да је културни подсистем најближи »врховној реалности« тако да њему даје највиши примат у односу на остале подсистеме јер има функцију одржавања целокупног система социјалне акције.

Насупрот Парсонсовој визији друштва, у којој постоји универзална функционалност и евентуално »напетост« између струк-

9) Пешић Весна, »Теорија промене и Парсонсово схватање модерног друштва«, у зборнику: *Социологија друштвене акције Талкота Парсонса* (приредили: Анђелка Милић, Весна Пешић, Данило Мркшић, Силвано Болчић, Угљеша Звекић), Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 1990, стр. 28-60.

турних компоненти делатног система, Роберт Мертон сматра да сви делови система не морају увек вршити само позитивне или функционалне доприносе друштву. Мертонов теоријски преокрет састојао се у одбацивању визије по којој је друштво непротивречна целина чији делови искључиво складно функционишу. Мертон сматра да поједини делови друштвеног система могу по њега бити и дисфункционални - када се јављају негативне последице које умањују адаптацију система, али и нефункционални - када се јављају последице које су ирелевантне за систем¹⁰⁾. Друштвена противречност која извире из неусклађености између друштвене културе (циљно-вредносног оквира живота људи) и друштвене структуре (слојног положаја) утиче да се појединци могу интегрисати у друштвени систем и на девијантан начин.

Парсонс сматра да савремено западно капиталистичко друштво представља тип најмодернијег друштва, чији су показатељи: висок степен диференцијације професионалних улога, плурализације и адаптивности система; демократски и неауторитарни политички систем; широк распон институционализованих слобода; грандиозна технолошко-образовна револуција, итд¹¹⁾. У демократско – плуралистичким друштвима постојаност и општеприхваћеност што универзалнијих вредности обезбеђује успешнију легитимацијску основу друштву јер даје шири спектар варијација плурализованим групама које имају различите интересе и различита уверења.

За Парсонса, питање друштвене промене јесте питање еволуционог континуитета који треба да се заврши "историјским happy end-om": победом капитализма и либерализма. Друштвене промене схватају се као системске и адаптивне промене унутар постојећег поретка. У том смислу, Парсонс дефинише друштвену промену као способност прилагођавања друштвених система путем постепених процеса специјализације друштвених функција и пратећег умножавања друштвених структура.

За социјална истраживања од кључне важности је и виђење природе човека и односа човек-друштво.

Овај теоријски приступ има антрополошку позицију у којој се човек види као личност која је изнутра дубоко прожета и обликована друштвом и културом. Функционализам почива на претпо-

10) Мертон Роберт, *О теоријској социологији*, Наклада ЦДД, Загреб, 1979.

11) Парсонс Талкот, *Модерна друштва*, Градина, Ниш, 1992.

ставци да је човек саставни део друштвеног система¹²⁾. Човек је носилац неке од многобројних друштвених улога (“биће друштвене улоге”) од кога се очекује да се уклопи у очекивања других људи, као што он очекује да се и други уклопе у његова очекивања. Он у својој “животној акцији” има две врсте оријентира: прво, то су мотивационе оријентације које се фокусирају око задовољења потреба и друго, то су вредносно-нормативни оријентир који се односе на моралне принципе које појединац дели са другима.

Међутим, Парсонс уочава да људи не могу увек комуницирати као носиоци разних улога јер би онда били “само шрафови” комплексног система, чему се супротставља људска природа. Он “фројдовски” сматра да је циљ човековог понашања тежња ка задовољству и избегавању бола. Зато се и људска природа “доживљава” као склона девијацијама¹³⁾. И Мертон остаје при идеји да саобраћавање појединаца са доминирајућим циљевима и вредностима друштва чини *sui generis* сваке колективне организованости која би се могла назвати друштвом¹⁴⁾.

Однос човек-друштво, Парсонс и Мертон постављају кроз призму релације између друштвеног поретка и индивидуалног понашања, при чему је кључна усмереност анализе оријентисана ка испитивању механизма који појединца конформирају систему. Конформизам или прилагођеност појединца вредносно-нормативном систему друштва и сагласност улога са очекивањима других, јесте услов социјалне интеграције друштва. Механизми конформизма налазе се у процесима социјализације, интериоризације вредности и социјалне контроле. Путем ових механизма појединац се “преоблиचाва” у социо-културну личност, а истовремено успоставља се и интеграција социјалног поретка.

Значај социјалног рада за функционалистичку социологију најбоље говори Парсонсова расправа о проблемима социологије као професије. Он наводи да су два њена главна задатка: васпитање омладине на колеџима и веза социологије са социјалним радом у решавању друштвених проблема. Разлог значаја социјалног рада јесте, по Парсонсу, идеолошке природе, јер у средиште научне и

12) Кувачић Иван, *Расправе о методи – проблеми приступа у друштвеним знаностима*, Напријед, Загреб, 1988.

13) Југовић Александар, *Друштвена патологија и нормалност – теоријске и практичне перспективе*, Службени гласник, Београд, 2002.

14) Merton Robert and Nisbet Robert, *Contemporary Social Problems*, Hartcourt Brace Jovanovich, New York, 1971.

друштвене пажње долазе проблеми конформизма¹⁵⁾. А социјални рад јесте средство које утиче да »неприлагођени појединци« поново делају у складу са друштвеним очекивањима, што је један од битних предуслова интеграције и хармоничног деловања друштвеног система.

АНАТОМИЈА ПАРСОНСОВОГ ДРУШТВЕНОГ СИСТЕМА

Методолошки доприноси Парсонса у социјалним истраживањима, у најопштијем смислу, јесу двојаки: 1) развијање систематизованог аналитичког модела друштва и његове структуре, као и унутрашњих/спољних веза између елемената друштвене структуре и 2) кључне дефиниције које могу представљати појмовно-хипотетички водич.

Парсонсова основна идеја је да, пре проучавања кључних проблема друштва, треба препознати основне структуралне елементе друштва и утврдити њихове међусобне односе. Парсонс тражи »тоталну анатомију социјалног система пре емпиријског истраживања конкретних образаца друштвеног понашања»¹⁶⁾.

Парсонс види друштво као *отворени систем који има своје границе, али који је у сталној размени (тзв. inputa i outputa) и прожимању са властитим окружењем и који тежи стању еквилибријума*. Феномен размене или прожимања између било која од четири делатна подсистема од суштинског је значаја за функционисање делатног система јер он подразумева постојање тзв. »зона« или »граничних подручија« које су заједничке за два подсистема. На пример, улоге представљу зону у којој се сусрећу друштвени подсистем и подсистем личности, или, вредности су зоне прожимања друштвеног и културног подсистема.

Друштво или друштвени систем састављен је из четири подсистема који имају: 1) структурне компоненте; 2) аспекте развојног процеса и 3) примарне функције. У ствари, Талкот Парсонс је на анализи друштва применио парадигму о четири функције општег делатног система. У табели 2. приказана је управо тзв. »Four

15) Parsons Talcot, Evolutionary Universals in Society, *American Sociological Review*, American Sociological Association, vol. 29, no. 3/1965.

16) Илић Владимир, *Функционализам у социологији*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 1995.

function paradigma« или тзв. А-Г-И-Л шема¹⁷⁾. То су функције адаптације (Adaption), постизања циља (Goal attainment), интеграције (Integration) и одржавања образаца (Latent Pattern maintenance). Парсонс сматра да што је унутрашњи садржај друштва ближи овој шеми, или што је унутрашња диференцијација друштва већа, неко конкретно друштво је више одмакло на скали модерности.

Парсонс сматра да што је унутрашњи садржај друштва ближи овој шеми, или што је унутрашња диференцијација друштва већа, неко конкретно друштво је више одмакло на скали модерности.

Табела 2. Друштво (уопштеније, друштвени систем)

Подсистеми	Структурне компоненте	Аспекти развојног процеса	Примарне функције
Одржавање обрасца или поверење	Вредности	Уопштавање вредности	Одржавање обрасца
Друштвене заједнице	Норме	Укључење	Интеграција
Државност	Колективитети	Диференцијација	Постизање циља
Привреда	Улоге	Адаптивно напредовање	Прилагођавање

Извор: Parsons Talcott (1992). *Moderna društva*. Niš: Gradina, str. 20.

Подсистем одржавања обрасца представља културну компоненту друштвеног система који има функцију одржавања и стабилизовања морално-вредносног поретка. Основна сврха овог подсистема друштва јесте да одржи солидарност у колективним односима¹⁸⁾. Решење »питања« модерног поретка није могуће успостављањем старе интеграције тј. укидањем слободе и плурализма уверења јер се индивидуална уверења више не могу хомогенизовати. Модерни и демократски поредак, у ситуацији када више нема »једне истине«, могућ је само уколико је и универзалистички и индивидуалистички тј. уколико одржава заједнички идентитет и обухвата различите социјалне активности.

Срж модерног друштва представља његова интегративна компонента или друштвена заједница зато што она има функцију

17) Парсонс Талкот, *Модерна друштва*, Градина, Ниш, 1992.

18) Парсонс, исто.

»да артикулише један систем норми са колективном организацијом, којем су својствени јединство и кохезивност«¹⁹⁾.

Државност или политички поредак је усмерен на функцију вршења власти. Парсонс истиче: »Ниједан велики и сложени друштвени систем не може бити трајан, уколико сагласност са великим делом његовог нормативног поретка није обавезујућа, тј. уколико несагласност не повлачи за собом негативне ситуационе санкције«²⁰⁾. У модерном друштву, ова функција се не односи само на примарну политичку власт већ и на црквену, универзитетску или пословну делатност.

Економија је подсистем друштва чије су највидљивије области „привреда и технологија; њоме управља принцип пожељности ефикасног газдовања изворима... У модерним друштвима, посебно је јасна нормативна страна ових питања и то преко регулисања употребе рада као фактора производње у привредном смислу. Ангажовање радне снаге подразумева обавезу да се »ради ефикасно у оквиру легитимних услова запослења«²¹⁾.

Из Парсоносове анатомије друштва, за методологију социјалних истраживања и праксу социјалног рада и социјалне политике велики значај имају дефиниције основних појмова којима објашњава конституцију и функционисање друштва и међусобне однос унутар друштвене структуре.

Под појмом структура Парсонс подразумева унутрашњу уређеност друштвеног система. Структурне компоненте друштва чине вредности, норме, колективитети или групе и улоге.

Вредности имају примат у функционисању друштвених система јер је њихова функција да одржавају базичну »културну шему« = морално-вредносни консензус. Норме делују у циљу интеграције друштвених система и регулације мноштва разноврсних процеса који доприносе спровођењу основних вредносних опредељења на којима се друштво заснива. Колективитети/групе имају функцију постизања циљева друштва.

Улога је »онај тип структурне компоненте коме је примарна функција прилагођавање и која се схвата као одређење класе појединаца који су, преко узајамних очекивања, укључени у одређени колективитет«²²⁾. Карактеристика модерног друштва је појава плу-

19) Парсонс, исто, стр. 21.

20) Парсонс, исто, стр. 26.

21) Парсонс, исто, стр. 28.

22) Парсонс, исто, стр. 15

ралитета улога. Друштвене улоге опредељују друштвени статус човека. Све друштвене улоге немају исти значај јер уз повољнији друштвени положај иду и друштвена моћ и друштвени углед. Постојање система легитимних очекивања улога које људи »преузимају« доводи до стварања друштвених институција.

Институције су фактор контроле понашања људских бића у друштву. Њихова основна функција јесте да појединачни, властити интерес појединца мобилише и усмери у правцу очекиваног понашања или очекиване улоге. У друштву су најзначајније три врсте институција: ситуационе (нпр. сродство, породица), инструменталне (нпр. професионалне улоге: лекара, правника, итд.) и интегративне (институције власти и социјална стратификација).

Многе дефиниције социјалног рада јасно одсликавају представљени функционалистички модел гледања на однос човека и друштва у погледу друштвених циљева и улога ове професије и делатности, као што су: побољшање социјалног функционисања девијантних појединаца, група или заједница, очување друштвене кохезије или еквилибријума између друштва и појединца, социјална рехабилитација, превенција различитих дисфункционалних стања и понашања као и учење правилних и »очекиваних« друштвених улога²³⁾.

Отворена функционалистичка дефиниција социјалног рада јесте она из 1958. године коју је дефинисала Комисија за праксу социјалног рада америчке Националне асоцијације социјалних радника. Према овој дефиницији три основна циља праксе социјалног рада су²⁴⁾: да помогне појединцима и групама да препознају и отклоне или умање проблеме који су настали дисеквилибријумом између њих и окружења; да идентификује потенцијална подручија дисеквилибријума између појединаца или група и њиховог окружења како би се превенирали случајеви дисеквилибријума; и коначно, то су куративни и превентивни циљеви, који подразумевају тражење, препознавање и ојачавање максимума потенцијала код појединаца, група и заједница.

Парсоновска структурална и системска перспектива друштва јасно отвара простор да се улоге социјалног рада проналазе и у²⁵⁾:

23) Југовић Александар, *Теорија друштвене девијантности – парадигме и импликације*, Службени гласник, Београд, 2009а.

24) Compton Beulah and Galaway Burt, *Social Work Processes*, Fourth Edition, Wadsworth Publishing Company, Belmont-California, 1989.

25) Југовић Александар, *Теорија друштвене девијантности – парадигме и импликације*, Службени гласник, Београд, 2009а.

- а) грађењу другачијих или нових веза између људи и система којима су окружени;
- б) унапређивању интеракције између људи у оквиру изворних система (попут породице, установа, итд.);
- ц) учењу нових улога за појединце који су делови неких ширих система;
- д) промени нарушене комункације између различитих суб-система (као што су појединци у породици, штићеници у дому, итд.);
- е) мењању дисфункционалних система и структура (породица, заједница, институција);
- ф) стварању нових социјалних мрежа (нпр. за алкохоличаре, наркомане, бивше затворенике, децу из институционалне заштите у процесу рехабилитације и социјалне реинтеграције);
- г) посредовању између различитих система у којима је окружен клијент;
- х) предузимању различитих социјалних акција унутар неких друштвених структура (нпр. локалних заједница).

МЕРТОНОВА ФУНКЦИОНАЛНА АНАЛИЗА И ТЕОРИЈА СОЦИЈАЛНИХ ПРОБЛЕМА

За методологију истраживања у социјалној политици и социјалном раду посебно су битне четири идеје Роберта Мертонa. Прво, то је питање односа теорије и истраживања у контексту тзв. теорија средњег обима. Друго, то је идеја разликовања манифестних од латентних друштвених функција. Треће, развијање парадигме за функционалну анализу друштвених појава. И четврто, теорија социјалних проблема и аномије.

Теорије средњег обима. Док је Парсонс у методолошком погледу захтевао макросоциолошку и тоталну анализу друштвеног система пре било каквог проучавања појединачних појава или неких јединица људског понашања, Мертон »обрће« овај постулат: за њега, у решавању проблема конституције друштвеног система треба поћи од конкретних емпиријских захвата, а не од апстрактно постављеног општег теоријског модела друштва. Мертон сматра да се неки конститутивни елемент друштва може проучити само помоћу искуственог истраживања, а не обрнуто.

За разлику од Парсонса који систему даје примат у односу на понашање појединаца и који се бави испитивањем одржања стабилности и кохезивности друштвеног система, Мертон сматра да појединачна друштвена понашања могу да изазивају различите последице по друштвени систем. Те последице не морају да делују само у правцу интеграције система и његовог одржавања, већ и у правцу дезинтеграције. Мертон у функционализам уноси питање друштвене дезинтеграције и дисфункционалности или »укус Маркса«.

Мертон је био заинтересован да одговори на потребу за испитивањем услова за постизање најадекватнијег начина акумулације научног знања о друштву²⁶⁾. Он је сматрао да се реч теорија употребљава на много различитих начина (нпр. као радна хипотеза у истраживањима, као обухватна али несређена спекулација или као аксиоматски мисаони систем, итд.), тако да постаје реч која прети да постане бесмислена. У том погледу, Мертон друштвену (социолошку) теорију види као водича у емпиријским истраживањима. Због тога се он залаже за конституисање теорије средњег обима.

Мертон дефинише теорије средњег обима као оне које »леже између малих али неопходних радних хипотеза које се појављују у изобиљу у току свакодневног истраживања и свеобухватних систематичних стремљења ка развијању једнестевене теорије која ће објаснити све униформности друштвеног понашања, друштвене организације и друштвене промене...Оне су посредник између општих теорија друштвеног система, које су превише удаљене од појединачних класа друштвеног понашања, организације и промене да би могле приказати оно што је посматрано, и оних детаљних, сређених дескрипција појединости које нису нимало уопштене«²⁷⁾.

Теорије средњег обима састоје се од ограничених скупова претпоставки из којих се логички изводе специфичне хипотезе које се потврђују емпиријским истраживањем. »Тај тип теорија укида дистинкцију између микросоциолошких проблема, који се појављују у истраживању мале групе, и макросоциолошких проблема, који се појављују у компаративном проучавању друштвене покретљивости и формалне организације као и међузависности друштвених институција«²⁸⁾. Теорије средњег обима треба да се

26) Илић Владимир, *Функционализам у социологији*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 1995.

27) Мертон Роберт, *О теоријској социологији*, Наклада ЦДЦ, Загреб, 1979, стр. 44.

28) Мертон Роберт, *исто*, стр. 75.

заснивају на различитим системима социолошке мисли. Као најпознатије примере теорија средњег обима, Мертон наводи Диркемову теорију самоубиства и Веберову теорију о привредној етици протестантске религије.

Манифестне и латентне функције социјалног понашања. Роберт Мертон је увидео да у социолошкој литератури постоји често (немарно) бркање једног важног истраживачког проблема у проучавању друштвеног понашања људи. То бркање се тиче не-уочавања дистинкције између свесних мотива за друштвено понашање и његових друштвених последица или функција. Зато Мертон истиче да поједине друштвене појаве, поред тога што могу имати манифестну (признату) друштвену функцију, могу, такође, имати и латентну друштвену функцију у односу на систем.

Латентне функције представљају ненамераване последице друштвених активности људи које су често непризнате јер одуарају од »здраворазумског« знања о животу. Мертон констатује: »Укратко, сматрамо да се истакнути интелектуални доприноси социолога, пре свега, налазе у проучавању ненамераваних последица (међу којима су латентне функције) друштвених активности, као и у проучавању антиципираних последица (међу којима су манифестне функције)«²⁹⁾. Откривање латентних друштвених функција, за Мертонa, јесте кључни допринос социологије научном знању и проучавању друштвеног живота. Увођење овог појма у истраживање доводи до закључка да друштвени живот није једноставан како се на први поглед чини.

Латентне функције неке друштвене активности људи нису, »уобичајено знање« јер су то ненамераване и обично непризанте психолошке или друштвене последице. Проучавање латентних функција може да доведе до уочавања да, на пример, нека ирационална понашања људи могу бити позитивно функционална за групу иако, манифестно, нису прихваћена од чланова групе, или да су поједине активности људи довеле до резултата којег актери нису очекивали. На пример, у односу према извршиоцу неког кривичног дела, санкција или казна има манифестну функцију јер је усмерена на његово уклапање у систем. У односу према друштву казна има латентну функцију учвршћивања друштвене солидарности³⁰⁾.

Мертон овом идејом поручује да тек уочавањем латентних функција друштвених појава или понашања људи, хуманистичко-

29) Мертон Роберт, исто, стр. 133.

30) Кувачић Иван, »Предговор: О Мертоновој обрасцу функционалне анализе у социологији«, *О теоријској социологији*, Мертон К. Роберт, Загреб: Наклада, ЦДД, 1979, стр. V-X.

друштвене науке «гледају иза фасаде догађаја». Кувачић наводи добар пример разликовања и уочавања манифестних од латентних друштвених функција у истраживању социјалних појава: „Људи се жене и заснивају породицу због тога што се заљубљују или због неких других мотива, а породица има неке објективне функције – одржавање врсте, одгој младог нараштаја и чување установљеног поретка³¹⁾. Међутим, када појави заљубљивања и заснивања брака приђемо кроз анализу његових латентних функција, сазнајемо да се „људи заљубљују у чврстим оквирима класе, прихода и образовања, одакле се може закључити да тек кад су створени одређени увјети, поједници себи дозвољавају да се заљубе³²⁾».

Парадигма за функционалну анализу. Мертонова намера била је да изгради један идеолошки непристрасан теоријско-методолошки инструмент који треба да унапреди квалитативну анализу у социологији и допринесе стварању прогресивније и ефикасније функционалистичке теорије, пре свега путем корекције кључних постулата и категоријалног апарата универзалног функционализма³³⁾. У ту сврху, Мертон је израдио парадигму за функционалну анализу³⁴⁾. Мертон ову парадигму схвата као метод тумачења и интерпретације података добијених у истраживању.

Функционална анализа у основи је структурално оријентисана јер јој је кључно питање у којој мери познавање структуралног контекста омогућава истраживачу да антиципира највероватније алтернативе, као и да пружи основу за научно уопштавање и предвиђање. Исто тако, функционална анализа садржи у себи и елементе компарације «јер, на пример, кад описује карактеристични образац за решење стандардизованог проблема (нпр. избор брачног друга) она указује и на главне алтернативе које такав образац укључује (говори о избору на темељу романтичне љубави, који искључује избор на основу иметка)»³⁵⁾.

За методологију социјалних истраживања важно је закључити да Мертон сматра да се дескрипција неког случаја не сме одви-

31) Кувачић, исто, стр. VI.

32) Кувачић, исто, стр. VI.

33) Илић Владимир, *Функционализам у социологији*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 1995.

34) Видети шире у: Merton, 1979: 114 – 120.

35) Кувачић Иван, *Расправе о методи – проблеми приступа у друштвеним знаностима*, Напријед, Загреб, 1988, стр. 94.

јати произвољном интуицијом, већ јасним дескриптивним протоколом за функционалну анализу који подразумева³⁶⁾:

- 1) смештање учесника у образац друштвене структуре – диференцијална партиципација;
- 2) узимање у обзир алтернативних облика понашања који су искључени истицањем опаженог обрасца (тј. обраћање пажње не само на оно што се појавило, већ и на оно што је занемарено);
- 3) емотивна и когнитивна значења која обрасцу приписују његови учесници;
- 4) разлика између мотивације за учествовање у обрасцу и објективног понашања укљученог у образац;
- 5) правилности понашања, које чланови не признају, али које су, без обзира на то, повезано са централним образцем понашања.

Теорија социјалних проблема и аномије. За социјалну политику и социјални рад значајна је вредност идеје Роберта Мертон о друштвеним противречностима израженим кроз друштвену аномију и социјалне проблеме. Ове идеје шире предмет проучавања и практичног бављења социјалног рада. Поред научне вредности, идеја да друштвену девијантност и социјалне проблеме чине и стања социјалне дезорганизације, дисфункције друштвених структура и институција, јесте значајна и у томе што она омогућава да се тежиште практичног реаговања друштва на девијантност помери са неприлагођених појединца ка појединим деловима друштвених структура, заједница, група и институција. Тако поред девијантних појединаца и група предмет делатности социјалног рада постају и социјални проблеми.

Социјални рад се „одређе“ проблемима функционисања, опстанка и структуралне стабилности људских примарних група (пре свега породице), институција и заједница (посебно локалних). „Прихватањем теорија о друштвеним дезорганизацијама, као основу свог практичног деловања, социјални рад се окреће оним, што би се могло условно назвати, девијацијама унутар појединих институција или институционалних система“³⁷⁾.

По Мертону, карактеристика и најразвијенијих друштава може бити једна суштинска друштвена противречност која извире из

36) Мертон Роберт, *О теоријској социологији*, Наклада ЦДД, Загреб, 1979, стр. 126.

37) Милосављевић Милосав, *Социјални рад на међи векова*, Драганић, Београд, 1998, стр. 189.

неусклађености између друштвене културе или циљно-вредносног оквира живота људи и друштвене структуре или слојног положаја људи. Та противречност одређује друштвене могућности за постизање општеприхваћених вредносно-циљних оријентира тако да се појединци могу интегрисати у друштвени систем и на девијантан начин.

На овој идеји, Роберт Мертон је сачино једну од најбољих и најутицајних општих типологија девијантних понашања и развио свој концепт аномије. Полазећи од тога да је аномија ситуација друштвеног раскорака између друштвених циљева и легалних средстава за њихово постизање, Мертон уочава начине адаптације појединаца на такво стање. Мертон изводи пет могућих одговора од којих само један изражава друштвену нормалност, а то је конформизам. Девијантни типови друштвеног одговора појединца на аномију су: иновација, ритуализам, повлачење и бунт³⁸⁾. Мертон је идејом аномије наговестио улогу моћи и класног сукоба у анализи девијантних понашања.

И коначно, Мертон је девијантна понашања и социјалне дезорганизације објединио појмом социјалних проблема. Девијантна понашања (попут, менталних болести, криминала, деликвентних субкултура, наркоманије, алкохолизма, самоубиства, проституције) и социјалне дезорганизације (као што су популацијоне кризе, расни проблеми, породичне дезорганизације, незапосленост, сиромаштво, насиље) јесу основни типови социјалних проблема³⁹⁾.

Основне особине социјалних проблема јесу следеће⁴⁰⁾: то су појаве које су настале као резултат несклада између друштвених вредности и друштвене стварности; социјални проблеми имају друштвене узроке; то су појаве које су друштвено уочљиве и вредноване као непожељне; социјални проблеми могу имати карактер и манифестне и латентне друштвене појаве; социјални проблеми остављају друштвене последице; на њих друштво реагује кроз планиране и осмишљене друштвене акције.

Теорије аномије и социјалних проблема остављају снажне импULSE за конципирање социјалног рада и социјалне политике усмерене према овим појавама. Социјална политика заснована на

38) Југовић Александар, *Теорија друштвене девијантности – парадигме и импликације*, Службени гласник, Београд, 2009а.

39) Merton Robert and Nisbet Robert, *Contemporary Social Problems*, Hartcourt Brace Jovanovich, New York, 1971.

40) Merton Robert and Nisbet Robert, *isto*, p. 799.

овим теоријама садржи два основна принципа⁴¹⁾: то су А) затварање нелегитимних могућности и Б) отварање легитимних могућности и.

А) Основни принцип социјалне политике која се ослања на структурално-функционалистичке идеје о природи друштвене девијантности јесте затварање нелегитимних могућности. То се постиже јачањем социјалне контроле. Овде спадају све мере превенције и репресије девијантности које спроводе установе социјалне контроле – јачање полиције или пооштравање казнене политике, итд.

„Контролни реформизам“ који извире као социјално-политичка импликација из структурално-функционалистичке теорије Дејвид Хоу описује на следећи начин: »На пример, ако се најсиромашнији чланови друштва превише тлаче, они постају немирни. Ово би угрозило друштвену стабилност. Ресурсе би требало прерасподелити како би се спречиле потенцијално дестабилизирајуће неравнотеже. Под ресурсима се овде подразумевају новац, могућности и политичка права. Реформе су омиљена политичка стратегија. Кад год су различити делови друштва, као целине, под појачаним притиском, систем се, било аутоматски, било циљаним планирањем, »реформише« да би се ослободио притиска који угрожавају стабилност и ред«⁴²⁾.

Б) Отварање легитимних могућности подразумева мере социјалне политике чији је циљ да се девијантима и потенцијалним девијантима омогући да свој положај побољшају легитимним средствима, као што су: отварање нових радних места, преквалификација незапослених, школовање, решавање стамбених проблема, итд. Ове мере треба да служе, пре свега, задовољавању потреба нижих друштвених слојева који су изван производње и друштвене утакмице.

Полазећи од Мертонове теорије аномије, социјална промена која треба да ублажи раскорак између друштвених циљева и средстава (или аномију) укључује следеће социјално-политичке активности: реорганизовање расположивих социјално-економских улога и ресурса у складу са принципом једнаких шанси, остваривање зарада у складу са стварним доприносима друштву, подстицање смањивања похлепе која влада у капитализму и претераних економских аспирација, итд.

41) Пешић Весна и Јанковић Иван, *Друштвене девијације-критика социјалне патологије*, Научна књига, Београд, 1988.

42) Howe David, *Увод у теорију социјалног рада*, Факултет политичких наука, Београд, 1997.

Разматрајући и дефинишући основне типове култура Роберт Мертон је истакао да се добро интегрисана култура и друштво одликују ситуацијом у којој је члановима таквог друштва омогућена једнака доступност и друштвено пожељних циљева и легитимних средстава за њихово постизање. То у пракси значи залагање за конкурентску али праведну утакмицу, којом би се свим члановима друштва обезбедиле једнаке могућности за друштвену промоцију и животни напредак у складу са индивидуалним способности-ма⁴³). Једнаке могућности значе социјално-политичке активности у правцу давања легитимних животних опција и шанси кроз квалитетнији образовни систем, побољшавање услова рада, повећање запослености, ширење социјално-заштитних права, борбу («рат») против сиромаштва, боље планирање професионалних каријера људи, посебно младих, итд.

Мертон, такође, истиче да »невине жртве« конкурентског друштва морају бити путем диситрибутивне правде на одређен начин задовољене⁴⁴). Ови принципи показују да се улога социјалне политике види кроз структуралне и парцијалне социјалне реформе које спроводи тзв. либерална држава благостања. Социјално-политичке импликације Мертонове теорије аномије зато и јесу конзервативне либерале и десничаре наводиле да његова размишљања окарактеришу као »мирис Маркса у функционализму« а радикалне левичаре-криминологе да Мертон доживе као »опрезног побуњеника«. Но, »судбина« умерене демократске («центристичке») позиције увек је била изложена ветрометини снажне критике искључивих и доктринарних идеологија⁴⁵).

КРИТИЧКА ОЦЕНА ИМПЛИКАЦИЈА СТРУКТУРАЛНОГ ФУНКЦИОНАЛИЗМА ЗА ИСТРАЖИВАЊА У СОЦИЈАЛНОЈ ПОЛИТИЦИ И СОЦИЈАЛНОМ РАДУ

Сажета анализа кључних Парсонсових и Мертонових теоријско-методолошких идеја битних за поље социјалне политике и

43) Југовић Александар, *Теорија друштвене девијантности – парадигме и импликације*, Службени гласник, Београд, 2009а.

44) Мертон Роберт, »Друштвена структура и аномија«, у зборнику: *Криминолошко наслеђе* (приредио Ђорђе Игњатовић), Полицијска академија, Београд, 1997, стр. 153.

45) Југовић Александар, *Теорија друштвене девијантности – парадигме и импликације*, Службени гласник, Београд, 2009а.

социјалног рада, показује њихов незаобилазни и трајни допринос за социјална истраживања у савременом друштву.

Социјални рад инспирисан овом значајном социолошком теоријом бави се и појавама а не само »проблем-појединцима«, узроцима а не само последицама социјалних проблема, различитим нивоима њиховог испољавања, итд. Овако усмерен социјални рад даје већи нагласак на окружењу клијента. Он је више интерактиван а мање окренут психи појединца.

У погледу метода рада структурално-функционалистички приступу унео је у социјални рад »научност«: језичко-логичку и методску јасноћу, употребљивост и прагматичност, ефикасност, јасне потенцијалне резултате и могућности евалуације промена: »Поред унапређивања метода социјалног рада са појединцем и богаћења метода социјалног групног рада, посебно оних који почивају на идеји системског приступа, у пракси социјалног рада већи значај добија један нови методолошки приступ и комплекс метода. Захваљујући идејама о акционом приступу социјалним проблемима (Мертон, Нисбет) развијана су и акциона истраживања као комплементарни или социјалном раду у заједници сродан истраживачки поступак. Овом истраживачком квалитативном приступу и социјалном раду у заједници заједнички је циљ: изазивање осмишљених социјалних промена уз учешће припадника неке заједнице као субјекта. Акциона истраживања постају стратешко-методолошки инструмент социјалног рада«⁴⁶⁾.

Овако моделован социјални рад даје добре одговоре на захтеве државних институција у којима се ова делатност остварује. Структурални функционализам је теорија о друштву и девијацијама која одговара стабилним друштвима и која подржава микро-реформску социјалну политику. Малком Пејн зато и системску перспективу ставља у оквир индивидуално-реформистичке парадигме (»минорне парадигме«) у социјалном раду⁴⁷⁾. Велики допринос ових идеја је и у критици државних дисфункционалних институција у области социјалне политике и социјалног рада.

Ипак, критике Парсонсовог и Мертоновог структуралног функционализма су бројне: епистемолошке, антрополошке, теоријске, методолошко-методске и идеолошке природе.

Нејгел сматра да је само основни појам функционализма – појам функције вишесмислен и да га чак и »убеђени функционали-

46) Милосављевић Милосав, *Социјални рад на међи векова*, Драганић, Београд, 1998, стр. 189.

47) Рауне Malcolm, *Савремена теорија социјалног рада*, Филозофски факултет Универзитета у Бања Луци, Бања Лука, 2001.

сти» у истој расправи користе на различите начине, чиме умањују значај саме функционалне анализе. Функционална анализа друштвених процеса оставља бројне тешкоће⁴⁸⁾:

- немогућност да се у савременим индустријским друштвима недвосмислено утврди који систем треба испитивати (то је релативно лако у системски простим, примитивним друштвима);
- тешкоће утврђивања непроизвољног критеријума који би се могао корисно употребити у анализи услова друштвеног «преживљавања» или опстанка за шта су функционалисти посебно заинтересовани;
- тешкоће у јасном одређивању појма друштвене структуре и врсте односа које постоје унутар неке структуре (нејасноће општих функционалистичких тврдњи).

Најчешће опаске „на рачун“ Парсонсовог функционализма, које су од значаја за социјална истраживања, јесу⁴⁹⁾:

- 1) да функционализам није општа друштвена теорија јер за то не испуњава потребне услове;
- 2) да не омогућава откривање друштвених закона и ваљано научно објашњење;
- 3) да је статичан и конзервативан;
- 4) да је нехуман;
- 5) да не омогућава схватање и објашњење друштвеног развоја односно друштвених промена;
- 6) да су му парадигма и категоријални систем позајмљени из биологије (физиологије) и
- 7) да није оригиналан већ је еkleктичан.

Мертоновој визији односа теорије и истраживања у контексту теорија средњег обима, Илић износи два крупна приговора⁵⁰⁾:

- 1) дефиниција теорије средњег обима је врло широка тако да се готово све социолошке теорије, уз терминолошке модификације њиховог садржаја, могу посматрати као теорије средњег обима и

48) Нејгел Ернест, *Структура науке – проблеми логики научног објашњења*, Нолит, Београд, 1974.

49) Милосављевић Славомир и Радосављевић Иван, *Основи методологије политичких наука*, Службени гласник, Београд, 2003.

50) Илић Владимир, *Функционализам у социологији*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 1995.

- 2) „Мертонова тврдња да су «велике» теорије до те мере «лабаво исткане» да се у њих могу уклопити теорије средњег обима, релативно независно од конкретног идејног и појмовног садржаја поједних обухватних теорија, не може се прихватити. Он овде испушта из вида дедуктивно развијање научних теорија, оглушујући се о чињеницу да би се теорије средњег обима могле уклопити у обухватније теорије коренито различитог садржаја само уколико би биле крајње лишене идејног садржаја и концепта богатих значењем⁵¹⁾.

За методологију социјалних истраживања од највеће важности јесу и антрополошке перспективе структурално-функционализма.

Поглед на човека из структурално-функционалистичке позиције одређен је следећим питањима⁵²⁾: 1) како мотивисати људе да делују у складу са институционалним очекивањима и тако успоставе модеран друштвени поредак – а ако то не успе, следећи је проблем проналажење прикладних средстава да се људи понашају конформистички у односу на заједнички вредносно-норматвни оквир; 2) како да се појединцу не одузме независност и самосталност деловања у односу на заједницу у којој живи, а да се друштво схвати као уређени и трајни систем односа у коме су појединци основни учесници и носиоци самог поретка.

Слика човека која произлази из одговора на ова питања је прилично контроверзна. Са једне стране, човек се види као релативно слободно биће, али са друге стране, човеку недостаје битан атрибут слободе – креативност⁵³⁾. Ова визија модерног човека доминантно наглашава кооперативност у односу на необуздану индивидуалност.

Други моменат који изостаје у структурално-функционалистичкој слици човека (Парсонс) јесте питање алтернативних мотивација и њиховог изворишта. »Ако је мотивациони систем личности њено идентитетско поље, онда би она поред креативног потенцијала морала бити отворена за оспоравајуће оријентације у

51) Илић, исто, стр. 111.

52) Југовић Александар, *Друштвена патологија и нормалност – теоријске и практичне перспективе*, Службени гласник, Београд, 2002.

53) Милић Анђелка, »Однос човек – друштво као окосница Парсонсове социолошке теорије«, у зборнику: *Социологија друштвене акције Талкота Парсонса* (приредили: Анђелка Милић, Весна Пешић, Данило Мркић, Силвано Болчић, Угљеша Звекић), Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 1990, стр. 125-145.

односу на поредак заједничких вредности. Чињеница је, међутим, да код Парсонса ове алтернативне оријентације постају заправо девијантне оријентације, при чему се њихово принципијелно извориште тражи у неадекватностима социјализаторског процеса, тј. процеса интернализације културних вредности⁵⁴⁾.

Роберт Мертон уноси нову димензију у структурални функционализам. Алтернативне оријентације, које су код Парсонса у основи девијантне са извором у неадекватности човековог социјализаторског процеса, код Мертона су оне последица друштвено-структуралних противречности које настају “провалијом” између културом наметнутих аспирација (друштвено-пожељни циљеви) и реалних могућности људи да реализују ове аспирације (друштвено-пожељна средства) при чему пропуштена или неадекватна социјализација може само допринети врсти или интезитету одступања (криминал, зависност од супстанци, бунт, итд.).

Мертонова теза је да друштвена структура генерише околности у којима је алтернативно понашање људи у односу на поредак (кршење друштвених стандарда) “нормалан” одговор на њихов друштвени положај⁵⁵⁾. Човеково понашање мора се посматрати из социокултурне ситуације, а не из биолошких порива и нагонских импулса. Мертон објашњава људска девијантна понашања сликајући „девијанта“ као особу која се налази у процепу између кривице и амбиције да напредује у друштвеном положају.

Функционалистички социјални рад остао је лимитиран реалним интересима и потребама капиталистичког друштва, које је допуштало социјалне интервенције до нивоа породица и само појединих друштвених институција: »Као што се функционализам није издигао до анализе суштинских противречности капиталистичког друштва, остајући на нивоу појединих друштвених институција, тако ни социјални рад није могао да оде даље од нивоа примарних (породица) и локалних заједница (суседство, насеље) и промена у појединим институцијама које су дезорганизоване или дисфункционалне... Функционалистички модел друштва најбоље одговара друштвима која су стабилна на дуже време или у основи не желе битне промене. Зато су и конкретни домети социјалног рада у превенцији и превазилажењу социјалних проблема скромни

54) Милић, исто, стр. 125-145.

55) Merton Robert and Nisbet Robert, *Contemporary Social Problems*, Hartcourt Brace Jovanovich, New York, 1971.

и поновно усмерени према делу социјалне стварности, а то су најчешће друштвено безначајни појединци, групе и институције⁵⁶⁾.

Aleksandar L. Jugovic

MAN AND SYSTEM: SOME ASPECTS OF IMPORTANCE OF STRUCTURAL FUNCTIONALISM IN THE SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK RESEARCH

Summary

The article deals with analysis of some aspects of theoretical and methodological importance of the structural functionalism for social research in the field of social pathology, social work and defectology. The paper examines the sources and the basics of Parsons and Merton social theory in whose the focuses is issues constitution and integration of modern society. Methodological contributions for social research of Parsons are developing systematic analytical model of society and definitions that may represent a hypothetical-conceptual framework for social research. Contributions of Merton are theory of medium scale, differentiation of manifest and latent social functions, paradigm for functional analysis of social phenomenon and theory of social problems and anomie. Critics of importance of Parson's and Merton's structural functionalism for social research are epistemological, anthropological, theoretical and ideological nature.

Key words: Parsons, Merton, structural functionalism, social research, social policy and social work.

ЛИТЕРАТУРА

- Compton Beulah and Galaway Burt, *Social Work Processes*, Fourth Edition, Wadsworth Publishing Company, Belmont-California, 1989.
- Диркем, Емил, *О подели друштвеног рада*, Просвета, Београд, 1972.
- Диркем Емил, *Самоубиство*, БИГЗ, Београд, 1997.
- Диркем Емил, *Правила социолошке методе*, Наклада Јасенски и Турк и Хрватско социолошко друштво, Загреб, 1999.
- Howe David, *Увод у теорију социјалног рада*, Факултет политичких наука, Београд, 1997.
- Илић Владимир, *Функционализам у социологији*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 1995.

56) Милосављевић Милосав, *Социјални рад на међи векова*, Драганић, Београд, 1998, стр. 190.

- Југовић Александар, *Друштвена патологија и нормалност – теоријске и практичне перспективе*, Службени гласник, Београд, 2002.
- Југовић Александар, *Теорија друштвене девијантности – парадигме и импликације*, Службени гласник, Београд, 2009а.
- Југовић Александар, »Социјална патологија – од гране социјалне медицине до науке о друштвеним девијацијама«, *Специјална едукација и рехабилитација*, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду број 1-2/2009б.
- Кувачић Иван, »Предговор: О Мертонову обрасцу функционалне анализе у социологији«, *О теоријској социологији*, Мертон К. Роберт, Загреб: Наклада, ЦДД, 1979.
- Кувачић Иван, *Расправе о методи – проблеми приступа у друштвеним знаностима*, Напријед, Загреб, 1988.
- Маринковић Душан, »Деконструкција Диркема: медиализација концепта социјалне контроле и клиникализација концепта друштвене праксе«, *Социолошки преглед*, Српско социолошко друштво, вол. XXXVIII, 4/2004.
- Merton Robert and Nisbet Robert, *Contemporary Social Problems*, Hartcourt Brace Jovanovich, New York, 1971.
- Мертон Роберт, *О теоријској социологији*, Наклада ЦДД, Загреб, 1979.
- Мертон Роберт, »Друштвена структура и аномија«, у зборнику: *Криминолошко наслеђе* (приредио Ђорђе Игњатовић), Полицијска академија, Београд, 1997.
- Милић Анђелка, »Однос човек – друштво као окосница Парсонсове социолошке теорије«, у зборнику: *Социологија друштвене акције Талкота Парсонса* (приредили: Анђелка Милић, Весна Пешић, Данило Мркшић, Силвано Болчић, Угљеша Звекић), Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 1990.
- Милосављевић Милосав, *Социјални рад на међи векова*, Драганић, Београд, 1998.
- Милосављевић Милосав, »Изазови социјалних истраживања«, у зборнику: *Истраживања у специјалној педагогији* (приредио: Добривоје Радовановић), Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду, Београд, 2009.
- Милосављевић Славомир и Радосављевић Иван, *Основи методологије политичких наука*, Службени гласник, Београд, 2003.
- Munch Richard, »Parsonian Theory Today-in search of New Synthesis«, in *proceedings Social Theory Today* (editors: Anthony Giddens and Jonathan Turner), Polity Press, Stanford-California, 1987.
- Нејгел Ернест, *Структура науке – проблеми логике научног објашњења*, Нолит, Београд, 1974.
- Parsons Talcot, *Evolutionary Universals in Society*, *American Sociological Review*, American Sociological Association, vol. 29, no. 3/1965.
- Парсонс Талкот, »Хобс и проблем поретка«, у зборнику: *Функционализам у социологији* (приредио: Иван Кувачић), Напријед, Загреб, 1990.
- Парсонс Талкот, *Модерна друштва*, Градина, Ниш, 1992.
- Рауне Malcolm, *Савремена теорија социјалног рада*, Филозофски факултет Универзитета у Бања Луци, Бања Лука, 2001.
- Пешић Весна и Јанковић Иван, *Друштвене девијације-критика социјалне патологије*, Научна књига, Београд, 1988.

Пешић Весна, »Теорија промене и Парсонсово схватање модерног друштва«, у зборнику: *Социологија друштвене акције Талкота Парсонса* (приредили: Анђелка Милић, Весна Пешић, Данило Мркшић, Силвано Болчић, Угљеша Звекић), Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 1990.

Resume

The article deals with analysis of some aspects of theoretical and methodological importance of the structural functionalism for social research in the field of social policy and social work. The subject of this article is the analysis feature of structural functionalism approach in the social research and the influence the key theoretical and methodology conceptions of this methodological orientataion on the social research and on the aim and roles of social policy and social work. The paper examines the sources and the basics of Parsons and Merton social theory in whose the focuses is issues constitution and integration of modern society. Methodological contributions for social research of Parsons are developing systematic analytical model of society and definitions that may represent a hypothetical-conceptual framework for social research. Contributions of Merton are theory of medium scale, differentiation of manifest and latent social functions, paradigm for functional analysis of social phenomenon and theory of social problems and anomie. Critics of importance of Parson's and Merton's structural functionalism for social research are epistemological, anthropological, theoretical and ideological nature. Likewise, the article demonstrates the importance influence of structural functionalism on social policy and social work research and practice activity.

* Овај рад је примљен 28. јануара 2013. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 04. марта 2013. године.